

ЛЕКЦІЯ 2

Тема. Композиційні прийоми проектування ландшафтних об'єктів

Мета. Ознайомити із масштабом як основним композиційним засобом формування ландшафтних об'єктів. Навчитись виявляти композиційний центр, головних та другорядних вісей.

Основні терміни: масштаб, метр, ритм, контраст.

Література:

1. Ефимов А.В. Дизайн архитектурной среды . - М.: Архитектура, 2004. - 504 с.
2. Щепетков Н.И. Световой дизайн города . - М.: Архитектура С, 2006.- 320 с.
3. Крижановская Н.Я., Дубинский В.П. Светоцветовой дизайн городской среды. – Белгород. : Изд-во БГТУ, 2006.- 136 с.

План

1. Масштаб як основний композиційний засіб формування ландшафтних об'єктів.
2. Виявлення композиційного центру, головних та другорядних вісей.
3. Метр і ритм, контраст і нюанс у формуванні ландшафтних об'єктів.

Всі об'єкти ландшафтного дизайну характеризуються певною територією, яка має різноманітну конфігурацію в плані і нечіткі фізичні розміри. Всі ці території зазвичай являють собою сукупність рослинності, водних пристроїв, малих архітектурних форм, майданчиків різноманітного функціонального призначення. Головне завдання в їхньому формуванні - це виявлення художнього образу даного середовища, що досягається використанням прийомів архітектурної

композиції.

Композиція (від латинського *compositio* - сурядність, побудова, структура) - це засіб розкриття ідейно-художнього змісту твору. Без знання і правильного використання принципів композиції неможливо виявити творчий задум.

Архітектурна композиція - це закономірне і оптимальне поєднання обсягу і простору в єдину гармонійну систему що відповідає функціональним і естетичним вимогам. До основних задач архітектурної композиції відносяться:

- організація об'ємів і просторіву відповідності з функціональним процесом;
- гармонійне об'єднання і підпорядкування об'єму і простору в цілісну систему, що володіє позитивним емоційним впливом на людину.

Ландшафтна композиція - це мистецтво розміщення на даній території різноманітних елементів для створення комфортного середовища за функціональними, екологічними і естетичними вимогами. Вона висловлюється в розміщенні споруд, малих архітектурних форм, рослинності, водних пристроїв, майданчиків, в організації руху, розмежування території на частини, в пропорціях окремих частин, розмірах всіх елементів, входних в склад даної території та її основного взаємозв'язку. Ландшафтна композиція визначає використання всіх засобів ландшафтного дизайну.

Як встановлено, до засобів ландшафтного дизайну відносяться природні елементи середовища - рослинність, рельєф, водні пристрої і штучні елементи середовища - малі архітектурні форми, декоративне покриття, візуальні комунікації, декоративна скульптура.

Створення будь-якого ландшафтного об'єкту здійснюється в основному з використанням перерахованих вище засобів ландшафтного дизайну в певному взаємозв'язку і взаємозалежності для досягнення єдності композиції та її яскравого образного впливу. Просторове середовище ландшафтних об'єктів включає площини - поверхня землі (з газоном, квітником, покриттям), а також елементи рельєфу, водні пристрої і об'єми - рослинні угруповання, малі архітектурні форми, скульптуру, візуальні комунікації.

Взаємозв'язок простору, площини і об'єму визначається об'ємно-просторовою композицією. При рішенні композиційних задач в формуванні ар-

хітектурно-ландшафтних об'єктів враховують геометричний вигляд форми, величину, масу, фактуру, колір, освітлення, положення в просторі. Ландшафтний архітектор повинен розуміти основні властивості простору: характеристику глибини, довжину, перервність і безперервність, скінченність і нескінченність, розмежованість простору.

Створюючи простір з використанням засобів ландшафтного дизайну, необхідно розуміти його емоційно-психологічний вплив на людину. Розрізняють чотири аспекти відношення людини до простору:

- об'єктивний - що залежить від таких характеристик простору, як площа, основні габарити, ширина - довжина, геометричні окреслення;
- психофізіологічний - зв'язаний із спроможністю простору порушувати, стомлювати, заспокоювати, гнобити;
- асоціативний - що зумовлює спроможність людини до різноманітних асоціацій при сприйманні;
- семантичний - зв'язаний з функціональним призначенням об'єкту.

Деякі простори можуть бути виразними, інші ж - невиразними. При формуванні будь-якого простору фронтального або глибинного необхідно вирішувати наступні композиційні задачі:

- визначення стилю планування і масштабних характеристик формуючих елементів (малих архітектурних форм, декоративної скульптури, рослинності, тощо);
- пропорціонування території;
- виявлення центру композиції, головних і другорядних вісей;
- визначення ландшафтних акцентів та точок їхнього огляду;
- використання контрасту, нюансу й тотожності, ряду (метричного і ритмічного);
- неочікуване розкриття акцентів;
- виявлення тла і використання особливостей лінійної перспективи.

Як відзначалося **масштаб** - найважливіший засіб архітектурної композиції, засіб досягнення художньої виразності ландшафтних об'єктів.

На жаль, в ландшафтній архітектурі вплив масштабу на людину недостат-

ньо розроблений. На думку багатьох фахівців, масштаб сприяє виявленню композиційної цілісності і художньої виразності будь-якого ландшафтного об'єкту. Архітектурний масштаб характеризує три форми масштабних зв'язків:

- відношення елементів до цілого і один до одного;
- відношення об'єкту до архітектурного і природного середовища, до розмірів і масштабуоточення;
- відношення величини об'єкту і його елементів до людини.

В ландшафтному дизайні існує деяка різноманітність просторових масштабних характеристик:

- перший масштаб (основний) - масштаб елементів домірній антропометричним даним дорослої людини;
- другий масштаб (індивідуальний) - домірний антропометричним даним тій або іншій віковій групі дітей (в залежності від функціонального призначення об'єкту);
- третій масштаб (мініатюрний) - масштаб елементів невеликих ландшафтних просторів в інтер'єрах з включенням бонсай;
- четвертий масштаб (монументальний) - масштаб елементів, який підкреслює символіку в ландшафтному просторі, найбільш яскраво виявляє його художній образ.

Ландшафтні об'єкти в залежності від свого функціонального призначення можуть мати всі викладені масштабні характеристики побудови просторів. Емоційний вплив просторів з названими масштабними характеристиками достатньо великий. Розмір внутрішнього простору, узятий в співвідношенні з розмірами людини, а також характер розміщення об'ємів в просторі може викликати різноманітні відчуття. Так, наприклад, Джон Саймондс визначив емоційно-психологічні відчуття, що викликаються різними просторами:

- Напруга - нестійкість форми. Дробова композиція. Складні звуки. Роздробленість світла.
- Розрядка - Простий об'єм може змінюватися за розміром від інтимного до грандіозного. М'яке світло. Заспокійливий звук. Об'єм, насичений заспокійливими кольорами.

- Переляк - Очевидна пастка. Відсутність точок орієнтації. Сковзка площина підстави. Небезпека. Темрява, похмурість. Ненормальний монорівневий колір.
- Весілля - Вільний простір. Гладкі, плавні форми і візерунки. Можливість вихрового руху. Теплі, яскраві кольори. Веселі підбадьорливі звуки.
- Споглядання - Відсутність відволікаючих різких контрастів. Простір повинен забезпечувати відчуття ізолюваності, самотності, відчуженості, безпеки і спокою. Низькі спокійні потоки звуків.

Таким чином, емоційними характеристиками простору є: довжина, глибина, перервність і безперервність, скінченність і нескінченність, розчленованість, статичність й динамічність. Основними параметрами що характеризують композиційну побудову простору є: стиль композиції, асиметрія або симетрія, фізичні розміри, довжина і ширина, площа, які визначають фронтальний або глибинний простір. Для рішення характеру розміщення і виявлення взаємозв'язку природних і штучних елементів середовища слід визначити прийом планування. Він може бути регулярним, ландшафтним і змішаним. *Регулярний прийом* планування характеризує геометрична сітка, що включає прямолінійну траєкторію доріг, геометричну форму партерів і квітників, симетричне оформлення композиційної вісі, підкреслене домінування будинку, чіткі контури водосховищ, рядові посадки дерев. На відміну від регулярного, *пейзажний прийом* планування відображає і підкреслює красу природи. Характеризується вільною сіткою плану, звивистими дорогами, природним рельєфом, вільними контурами водосховищ, вільно зростаючими деревами. *Змішаний прийом* характеризує поєднання елементів регулярного і пейзажного прийомів планування. Регулярний прийом планування, як правило, характеризує симетричний план, а пейзажний - асиметричний. Форми симетричного плану, якщо вони майстерно виконані і розміщені, можуть висловлювати ідею і порушувати в людині відчуття дисципліни вищого порядку, пишності, чинності, монументальності і високої досконалості. Геометричний план, ясний і явний, швидко досягається. В цьому його перевага. Але він має також недолік - монотонність. Асиметричний план більш виразний, але просторова орієнтація в ньому складна.

В формуванні будь-якого ландшафтного об'єкту велика увага приділяється-

ся виявленню композиційних вісей. Розрізняють головні і другорядні вісі композиції. Вісь композиції - напрямок розвитку ландшафтної побудови простору. Головна вісь звично співпадає з основним потоком руху по території і наводить до композиційного центру. Другорядні вісі можуть перетинати головну вісь під різноманітними кутами або минати паралельно їй. Головна вісь - алея може відрізнитися від другорядних алей більшою шириною, оригінальною алейною посадкою дерев і більш багатим квітковим оформленням. На території будь-якого ландшафтного об'єкту не повинно бути багато доріжок і основні доріжки повинні обов'язково вести до якої-небудь цілі - павільйону, бесідки, майданчика відпочинку, фонтану, квітнику, тощо. Доріжки повинні мати плавні вигини, зумовлені рельєфом, розміщенням рослинності або водних пристроїв. Слід уникати перетину доріжок під прямим кутом. В формуванні будь-яких об'єктів ландшафтного дизайну необхідно виявити центр композиції, тобто визначити головне і другорядне.

Центр композиції - головне в кожному ландшафтному об'єкті. Він може мати різноманітний конкретний вираз. В одному випадку композиційним центром території буде площа з фонтаном або квітником, в другому - декоративне водосховище або мала архітектурна форма. Всі інші елементи композиції немов би підпорядковуються композиційному центру і тому вважаються другорядними. Вони бувають менших розмірів і більш скромно оформлені.

Композиційний центр в залежності від прийнятої планувальної структури і творчого задуму може бути розміщений біля входу, в геометричному центрі території або в глибині. Композиційний центр, по суті, є основним ландшафтним акцентом будь-якого простору. На великих територіях складної конфігурації повинно бути декілька другорядних ландшафтних акцентів. Всі вони повинні мати продумані точки огляду. Точка огляду - це місце, звідки найкращим образом сприймається вигляд. Будь-який ландшафтний об'єкт повинен включати декілька крапок огляду. В об'єктах ландшафтного дизайну на основі гармонійного зв'язку природних і штучних (антропогенних) елементів використовуються такі закономірності побудови просторових форм, як нюанс, контраст і тотожність. Контраст, нюанс і тотожність в ландшафтних об'єктах сприймають-

ся як ступінь схожості і відмінності відношень між однорідними якостями і властивостями вхідних в них елементів і просторів. Ці вигляди відношень застосовні до розмірів, форм, фактур, кольору, освітленості всіх компонентів ландшафтного об'єкту. Найбільш широко в побудові ландшафтних композицій використовується принцип контрасту. Наприклад, мале протиставляється великому, низьке - високому, гладке - шорсткому, темне - світлому.

Особливо ефектні контрасти, що виникають від співставлення дерев з протилежними властивостями крон. Наприклад, плакуча форма крони берези вигідно відтінюється пірамідальною формою крони ялиці або ялини. Вдалий контраст утвориться від зіставлення тополі пірамідальної з плакучими вербами. Але якщо це поєднання зустрічається на всій території ландшафтного об'єкту, то виразність такої групи значно знижується.

Найбільш часто використовуваними видами контрасту є раптова зміна характеру планування. Наприклад, темні коридори алей і сонячні галявини, світле забарвлення листя з темним листям і далі, а також раптове сприймання предмету, який цікавий в естетичному відношенні.

Для досягнення художньої виразності будь якої території велике значення має застосування метру і ритму. Це самий активний засіб, що сприяє кращої орієнтації і створенню психологічного клімату в просторі. При проектуванні ландшафтних композицій більш прийнятне використання як метру, так і ритму. Ритмом в ландшафтному проектуванні називається закономірне чергування декоративних елементів, будь якої закінченої композиції. Чергуватися можуть висоти, зелені об'єми, забарвлення, тощо. Ритм підкреслює особливість і характер зонування простору, різноманітне положення в просторі елементів, є засобом організації руху. Наряду з ритмом в формуванні ландшафтних об'єктів велике значення має правильне використання законів лінійної перспективи, за допомогою яких можна змінити (покращити) деякі просторові характеристики. Так, наприклад, будь який з ландшафтних акцентів можна "наблизити" або "усунути" якщо алею, ведучу до нього, зробити коротшою зміною її ширини на передньому або задньому плані. Можна також створити ілюзію підсилення рельєфу, так, наприклад, кучугура з підсадкою пірамідальних тополь на вершині буде

здаватися вище.

Для досягнення художньої виразності ландшафтних композицій необхідно використання тла. Тлом називається задній план пейзажу, на якому сприймаються ті або інші елементи ландшафту, розташовані на передньому плані. Для ландшафтних композицій тлом можуть служити високі деревні насадження, живі огорожі, трельяжі, будинки, тощо. При створенні тла слід враховувати, що на підставі оптичних законів світла предмети на темному тлі уявляються більших розмірів, ніж в природі і, навпаки, темні предмети на світлому тлі уявляються менше своїх розмірів. Тло може бути відкритим і замкнутим. Воно повинно бути монотонним. Відкрите тло розкривається по прямій, або в вигляді опуклої кривої.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення поняттю «ландшафтна композиція»?
2. Визначте поняття масштаб та його основні різновидності в ландшафтному дизайні?
3. Дайте визначення поняттю «вісь композиції»?
4. Що представляє собою центр ландшафтної композиції?
5. Як застосовується метр і ритм, контраст та нюанс в ландшафтних композиціях?

